

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Räsänen Jari

Kehittämishanke

Erityisentuen järjestäminen Lemminkäisen koulukeskuksessa

Työnohjaaja Kosti Nivalainen
Tampere 3/2011

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Räsänen Jari
Erityisentuen järjestäminen Lemminkäisen koulukeskuksessa
37 sivua + 4 liitesivua
Maaliskuu 2011
Työnohjaaja Kosti Nivalainen

TIIVISTELMÄ

Tammikuun alussa 2011 voimaan tullut laki perusopetuksen muuttamisesta muuttaa opettajan työskentelyä tilanteissa, joissa oppilas tarvitsee erityistä tukea oppimiseensa. Aiemmin erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle tehtiin henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS, mutta uuden lain mukaan oppilasta pyritään tukemaan yleisen tuen lisäksi erityisentuen ja tehostetun tuen tavoin ennen HOJKS:n tekoa.

Oppilaan tarvitessa erityistä tukea opettajan velvollisuus on tehdä pedagoginen arvio. Olen tässä kehittämishankkeessa tehnyt opettajan pedagogisen arvioinnin tueksi lomakkeen, joka soveltuu pedagogisen arvioinnin apuvälineeksi. Lähtökohdaksi on ollut, että lomake soveltuu tarkoitukseen siten, että siitä on apua oppimisen arvioinnissa. Lisäksi tavoitteena on ollut muokata lomakkeesta helppo täyttää. Olen saanut arvokasta apua työhöni Lemminkäisen koulukeskuksen erityisopettajilta, jotka ovat arvioineet lomaketta kanssani.

Yksilöllinen oppiminen on oppilaan perusoikeus. Koulun ja opettajien velvollisuus on ottaa jokainen oppilas huomioon oppilaan omista lähtökohdista. Jokainen oppilas oppii omalla tavallaan ja se rikastuttaa koululuokkia ja opetusta. Jokainen opettajana työskentelevä joutuu tekemisiin eritavalla oppivien oppilaiden kanssa ja jokaisella oppilaalla on oikeus saada sellaista opetusta, joka auttaa häntä oppimisessa eteenpäin.

Uuden lain tarkoituksena on saada kynnys matalammaksi siihen, että oppilailla olisi helpompi ja vaivattomampi siirtyä eri tuen tasoilta toiselle niin tehostetun tuen tasolta erityisen tuen tasolle kuin toisinkin päin.

Tämä pedagogisen arvioinnin lomakkeen kehittäminen on helpottamassa omalta pieneltä osaltaan tätä prosessia.

Asiasanat: Erityisopetus Pedagoginen arvio,

TAMK University of applied Sciences
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Räsänen Jari
Erityistuen järjestäminen Lemminkäisen koulukeskuksessa
37 pages + 4 attachments
March 2011
Thesis supervisor Kosti Nivalainen

ABSTRACT

At the beginning of the year 2011 came into effect a new law which will change teachers work. Earlier if pupils would need more help at their studies teacher must do a plan which was called HOJKS. Now teacher have more options to help pupil.

When pupil needs extra help at school teacher must do pedagogical assessment. This projects was planned to make a new form for assesment. Assesment form is ought to be short and easy to fill out. I have had great oppotunity to learn much about special education. My great co teachers have helped me a lot. I want to thank Liisa-Maija Lehtonen and Päivi Tani a lot, they have make this project possible.

Individual learning is basic right for pupil. School and teachers must take into account every pupil as valuable learner. Everyone has their own way to learn and it is important to notice that all diffirences is big recourse at school.

New law means that if you have learning difficulties you will get help easier than you used to get. There is three level how pupil can get extra help. Now it is easier to move from one level to another level. If needs will change you will get just the right kind of help at the time.

This pedagogical assesment form is part of the process to help pupil learn better and teacher teach better.

Keywords: Pedagogical assesment, Special education

Sisällysluettelo

1 Yksilöllisyyden huomioonottamisen haasteet perusopetuksessa	5
2 Erityisopetuksen järjestämisen muodot	7
2.1 Opetuksen yksilöllistäminen	8
2.2 Erityisen tuen järjestäminen	12
2.3 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS	18
3 Kehityshankkeen toteuttaminen	20
4 Pedagoginen arvio	22
5 Johtopäätökset ja pohdinta	27
Lähteet	29
Liitteet	

[tässä on osanvaihto]

1 Yksilöllisyyden huomioonottamisen haasteet perusopetuksessa

Perusopetuslain (628/1998) 3§ 2 mom.) mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa ja opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Oppilaalla on lain mukaan oikeus työpäivinä saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppilaalla on myös oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut

Perusopetuksen keskeisenä tarkoituksena ja lähtökohtana on oppilaan ainutkertaisen persoonallisen kasvun ja kehittymisen monipuolinen tukeminen. Perusopetuksen ihmiskäsitys merkitsee ihmisen erilaisuuden kunnioittamista ja huomioonottamista kaikessa kasvatuksessa ja opetuksessa sekä tukipalveluiden järjestämisessä (Ikonen 2000,12)

Perusopetuksen on annettava mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen, jotta oppilas voi hankkia elämässä tarvitsemiaan tietoja ja taitoja, saada valmiudet jatko-opintoihin ja osallistuvana kansalaisena kehittää demokraattista yhteiskuntaa. (Raina & Haapaniemi 2007, 16)

Erityisopetuksen strategiassa (2007:47, 10) mainitaan, että koulutus tunnustetaan nykyisin yhteiskunnallisen kehityksen, taloudellisen vaurauden sekä yhteiskuntarauhan ja sosiaalisen koheesion kannalta keskeiseksi tekijäksi. Lasten ja nuorten oikeus koulutukseen on tästä syystä kaikkialla maailmassa tärkeä yhteiskuntapoliittinen tavoite. Osa lapsista ja nuorista on yhteiskunnan eri kehitysvaiheissa jäänyt ja useissa maissa yhä edelleen jää koulutuksen ulkopuolelle. Koulutuksesta syrjäytyminen voi johtua perheen köyhyydestä, lapsen tai nuoren sairaudesta, vammaisuudesta tai erilaisista oppimisvaikeuksista, pakolaistaustasta jne. tai muista vastaavista syistä. Useimmiten syrjäytyminen liittyy koulusta putoamiseen jossakin koulutuksen vaiheessa.

Tilanteeseen on pyritty vaikuttamaan kansainvälisillä sopimuksilla ja julistuksilla. Sopimusten ja julistusten sisältönä on, että niissä tunnustetaan kaikkien, myös vaikeimmin vammaisten lasten ja nuorten oikeus opetukseen. Useissa maissa laki velvoittaa koulutuksen järjestäjiä ryhtymään toimiin kaikkien oppilaiden koulutukseen pääsemiseksi ja koulutuksessa selviämiseksi. Tästä nousee haaste kehittää koulujärjestelmää ja opetusta kokonaisuutena sekä samalla kehittää erilaisia oppimisen tukikeinoja kuten erityisopetusta.

24.6.2010 Suomen tasavallan Presidentin hyväksymä ja 1.1.2011 voimaantullut laki perusopetuksen muuttamisesta sanoo 16§ seuraavaa, koskien tukiovetusta ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiovetusta. Lisäksi oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissä, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa.

Uudessa opetussuunnitelmassa yhtenä uutena asiana on se, että yksittäisten opettajien on pystyttävä tarvittaessa tekemään oppilaasta yksilöllinen pedagoginen arvio. Pedagoginen arvio tarvitaan, jos oppilas tarvitsee erityistukea opinnoissaan. Nykyisin voimassa olevassa opetussuunnitelmassa erityistukea tarvitseva oppilas on käynyt psykologin arviossa ennen HOJKS:in tekoa (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma). Ammatillisessa koulutuksessa käytetään edelleen, perusopetuksen termistä yksilöllistäminen poiketen termiä mukauttaminen. Säädöksissä mainitaan myös lisäksi kaksi termiä, henkilökohtainen opetussuunnitelma HOPS ja henkilökohtainen opiskelun järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS, (joka laaditaan erityisopetukseen siirretylle) ja se on laajempi ja syvällisempi asiakirja kuin HOPS (Ikonen & Virtanen 2003, 89).

Kehittämishankkeen tavoitteena on kehittää Lemminkäisen koulukeskuksessa työskenteleville luokan- ja yläkoulun opettajille pedagogisen arvioinnin työkalu, jolla he voivat arvioida erityistukea tarvitsevia oppilaita, tuen tarvetta sekä jo tehtyjä tukimuotoja. Työkalu tulee olemaan kaksisivuinen lomake, jolla tuen tarve ja jo tehdyt toimenpiteet kartoitetaan. Koulukeskuksessa on tullut erityisopettajien taholta esille, että tarvitaan selkeä ja tarpeeksi lyhyt, mutta kattava ja toimiva lomake pedagogisen arvioinnin tekemiseksi.

2 Erityisopetuksen järjestämisen muodot

Ihatsu & Ruoho (2001) mainitsevat teoksessa lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa, että erityisopetus on tänä päivänä luonnollinen ja kiinteä osa peruskoulun arkipäivän opetusta. Sillä pyritään auttamaan erityisen tuen tarpeessa olevia oppilaita ja opetusryhmiä. Erityisopetus on suojaverkko, joka pyrkii takaamaan, että kaikkia suorittavat oppivelvollisuuden koulussa. Laajemmassa merkityksessä erityisopetus turvaa osaltaan koulutuksellisen tasa-arvoisuuden periaatteen toteutumista. Käytännön työssä erityisopetuksen tulee integroida toisaalta oppilaista lähtevät yksilölliset tarpeet ja toisaalta koulujärjestelmästä lähtevät tarpeet. Ensisijaisena erityisopetuksen lähtökohtana on oppilaiden erilaisuuteen vastaaminen ja toissijaisena lähtökohtana yleisopetuksen mahdollisuudet, tietotaito ja tahto kohdata yksilölliset tarpeet, jotka erityiskasvatuksessa ovat usein kuntoutuksellisia. Usein nämä tarpeet ovat lähteneet keskimääräiselle oppilasainekselle laadituista eri oppiaineiden opetussuunnitelmien tavoitteista. Peruskoulun erityisopetusta järjestetään monella eri tavalla. Puhuttaessa peruskoulun erityisopetuksesta yhtenä käsitteenä tehdään yleistys, joka ei tee oikeutta erityisopetuksen sisäiselle eriytymiselle. Peruskoulun erityisopetuksen muodot voidaan jakaa seuraavasti; samanaikainen erityisopetus, osa-aikainen erityisopetus, luokkamuotoinen erityisopetus sekä muu esimerkiksi sairaalassa ja kotona annettu erityisopetus.

Miten peruskoulun erityisopetus sitten määritellään? Samanaikaisopetuksella oppimista tuetaan perusopetusryhmässä. Samanaikaisopetuksessa erityisopettaja työskentelee yleensä samassa fyysisessä tilassa yhdessä luokan- tai aineenopettajan kanssa. Menetelmä helpottaa mm. luokanopetuksen sisältöjen eriyttämistä eikä eristä erityisoppilaita. Osa-aikainen, laaja-alainen erityisopetus pyrkii sekä suoran vaikuttamisen että konsultoinnin kautta oppimis- ja kouluvaikeuksien ennaltaehkäisemiseen, tasoittamiseen ja voittamiseen. Erityisopettajan työ on siis ennaltaehkäisevää, korjaavaa, erityisoppilaiden kokonaiskehitystä, kasvua ja oppimista tukevaa asiantuntijan suorittamaa toimintaa. Luokkamuotoisella erityisopetuksella tarkoitetaan pienluokkaopetusta, jota annetaan koko- tai osa-aikaisena joko peruskoulun yhteyteen perustetuissa erillisissä luokissa, erityiskouluissa tai laitoksissa. Periaatteena on, että oppilaan kokoaikainen opiskelu erityisluokkaopetuksessa on harmonisoitu

yksilön terapeuttisten ja oppimistarpeiden kannalta ja että paluu yleisopetukseen tapahtuu niin pian kuin se on mahdollista. Erityisluokka siirto edellyttää yleensä pitkäaikaisia oppimiseen tai sopeutumiseen liittyviä ongelmia, jolloin oppilas ei voi opiskella isossa yleisopetuksen ryhmässä. Muulla erityisopetuksella tarkoitetaan yleensä esimerkiksi sairauden takia oppilaalle annettavaa tilapäistä tukea. (Ihatsu & Ruoho 2001, 92)

Liitteissä yksi, kaksi ja kolme on kaaviokuvat Lemmin kunnan opetussuunnitelmasta. Kaaviokuvissa selviää kuinka yleinen tuki, erityinen tuki ja tehostettu tuki on järjestetty Lemmin kunnassa.

2.1 Opetuksen yksilöllistäminen

Arviot oppimisvaikeuksien esiintymisestä vaihtelevat määritelmien mukaan. Koska erilaiset vaikeudet esiintyvät usein yhdessä, on arvioitu, että noin 10 -15 prosenttia lapsista ja nuorista tarvitsisi erityistä tukea oppimisensa tueksi. (Korkeamäki 2010, 19)

Lapset ovat herkkiä tiedostamaan erilaisuuden. Erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi ja nuori tietää olevansa erilainen. Erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi on altis yksinäisyydelle ja vähäisille kaverisuhteille. Hän saattaa oppia varhain, että häneen suhtaudutaan säälien, häveten, surkutellen tai ei ollenkaan tiedetä, kuinka häneen suhtaudutaan. Jos yksilöiden erilaisuuden syiden ymmärtämistä ja hyväksymistä ei tueta, erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi voi syrjäytyä sosiaalisen kanssakäymisen ulkopuolelle. (Leinonen, Mattila-Aalto 2004, 12)

Korkeatasoisen oppimisen edellytys on se, että ihminen oppii itse säätämään omaa oppimistaan. Tämä ei yleensä onnistu, jos opettaja täysin säätää ja kontrolloi oppimista – varsinkaan jos hän ei ota huomioon oppijan aikaisempia tietoja ja uskomuksia. Aktivoiva opetus tähtää käsitteelliseen muutokseen eli ajattelun laadulliseen muuttumiseen. (Hintikka 2000, 30). Tulevaisuudessa vastuu syrjäytymisen ehkäisemisestä tulee entistä tärkeämmäksi. Oppilaitoksissa on eri syistä yhä enemmän sellaisia opiskelijoita, jotka vaativat muita enemmän opiskelun ohjaamista. (Luukkainen 2005, 128) Kehitykselliset oppimisvaikeudet määritellään nykyisin koko elämänkaaren

mittaisiksi, joskin niiden ilmenemismuodot vaihtelevat ajan mittaan. (Korkeamäki 2010, 13)

Perusopetuslain mukaan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Tavoitteena on lisäksi osana varhaiskasvatusta esiopetuksen aikana parantaa lapsen oppimisedellytyksiä, edistää tasa-arvoisuutta, osallistua koulutukseen ja edistää jokaisen oppijan kykyä kehittää itseään elämänsä aikana. Tarkoituksena on turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella. (Virtanen & Ikonen 2001, 42)

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä opetusryhmän että kunkin oppilaan vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Oppimisen ja koulunkäynnin, kasvun ja kehityksen tukeminen merkitsee sekä yksilöllisiä ratkaisuja että oppilaan yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011, 9) Kaikkien oppilaiden opetus tulee järjestää heidän ikäkautensa ja edellytystensä mukaisesti. Erityisesti lainsäädännössä on otettu huomioon tukea tarvitsevat lapset ja nuoret. (Virtanen & Ikonen 2001, 42)

Virtanen & Ikonen (2001,43) mukaan opetusta järjestettäessä tulee ottaa huomioon kaikkien erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetukseen osallistumisen edellyttämät yksilöllisen oppimisen mahdollisuudet ja heidän tarvitsemansa tukipalvelut, oppimisympäristöt ja muut toiminnot heille sopiviksi. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan yksilölliset ominaisuudet, kehitystaso ja kouluyhteisöön sopeutuminen edellyttävät opetuksen ja tukipalveluiden suunnittelua, oppimisvalmiuksien diagnosointia, edistymisen seuranta ja arviointia. Koulun tulee järjestää opetus ja opetukseen osallistumisen edellyttämät tukipalvelut siten, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuuden omien edellytystensä mukaisesti ja saa mahdollisuuden jatko-opintoihin. Opetus ja tukipalveluiden tulee olla riittäviä ja oppilaan yksilöllisten tarpeiden mukaisia.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011 mukaan opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että oppilaan tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan, yksilöllisestä usealle

lapselle samanaikaisesti annettavaan tukeen tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus omista lähtökohdistaan käsin onnistua oppimisessa, kehittyä, oppijana sekä kasvaa ja sivistyä ihmisenä. Koulutyössä tulee ottaa huomioon monenlaiset oppijat ja oppimisen erilaiset lähtökohdat, tavat sekä oppilaiden kulttuuritausta. Oppilaita kannustetaan aloitteellisuuteen ja oppimiseen, tarjotaan haasteita kehittymiselle ja annetaan onnistumisia edistävää ohjausta ja tukea. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppimisen esteiden ja oppimisvaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen. Tuen avulla ongelmien syntymistä ehkäistään ennalta.

Yksilöllistäminen on analyysia oppilaasta, hänen valmiuksistaan ja edellytyksistään, toimintatavoista, oppimistyylistä ja oppimisympäristöstä. Opetuksen henkilökohtaistaminen edellyttää opettajalta johdonmukaista ja tavoitteellista toimintaa, jonka aikana seurataan ja arvioidaan edistymistä. (Virtanen & Ikonen 2001, 43)

Perusopetuslaki 30§ (6/2010) mukaan lapsella on oikeus saada riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Tuen tarvetta tulee arvioida jatkuvasti ja tuen antaminen on aloitettava riittävän varhain. Tuen tarpeen varhainen havaitseminen ja tuen aloittaminen mahdollisimman nopeasti ehkäisevät ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Tuen oikea-aikaisuus sekä tuen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia oppimisen ja kehityksen turvaamiseksi. Opetusjärjestelyjen ja oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen asteittain vahvistuvaa. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä.

Tuki muodostaa suunnitelmallisen jatkumon. Tuki suunnitellaan ja toteutetaan tarvittaessa moniammatillisesti. Huoltajalle tulee antaa tietoa oppilaan tukemisesta ja varata tilaisuus esittää näkemyksensä tuen antamisesta. Tuki annetaan oppilaalle omassa koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei tuen antaminen välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä päivähoidosta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle tai perusopetuksessa koulusta toiseen (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011)

Avain aktiiviseen oppimiseen ovat oppijan metakognitiiviset valmiudet eli oman oppimisen ohjaamisen taidot. Oppimaan oppiminen tarkoittaa tällöin valmiutta ja halua ottaa vastaan ja ratkaista oppimishaasteita erilaisina tehtävinä, joihin ei erityisesti ole valmistauduttu ja jotka vaativat älyllistä työtä. Oppija tietää, miten hän oppii parhaiten, ja on tietoinen omasta oppimaan oppimisestaan ja sen mahdollisista vaikeuksista. Opettajan tehtävä tässä prosessissa on tukea oppilasta tuntemaan itsensä oppijan aja rohkaista tätä kehittämään itseään (Luukkainen 2005, 69)

Yksilöllisyys on erityisopetuksen kulmakivi. Erilaiset oppilaat otetaan vastaan yksilöinä ja heidän erityiset opetukselliset tarpeensa muodostavat perustan, jonka varaan opetus suunnitellaan ja toteutetaan. Onnistuminen on viime kädessä kiinni opettajista, jotka toimivat lasten kanssa (Kuorelahti 2000, 131) Yksilöllinen opetus edellyttää myös oppimateriaalin yksilöllistämistä. Riippumatta siitä, kuinka paljon valmista materiaalia on tarjolla, erityisopettajan tehtäväksi jää yksilöllistää materiaali kullekin oppilaalle sopivaksi. Tämä voi tapahtua jäsentämällä oppimistilannetta, rajaamalla materiaalia, yksilöllisellä lisä ohjauksella, ja usein myös siten, että opettaja valmistaa lisämateriaalia. Oppimateriaalin suunnittelu sekä valmiin materiaalin soveltaminen omille oppilaille soveltuvaksi on keskeinen osa erityisopettajan työtä. (Fadjukoff 2001,188)

Oppiminen on kokonaisvaltainen prosessi, jossa oppimateriaalilla voi olla pieni, mutta ratkaiseva merkitys. (Fadjukoff 2001, 189) Yksilöllistäminen (esi- ja perusopetuksen termi) tai mukauttaminen (ammattillisen koulutuksen termi) on opetuksen, oppimäärän, opetusmenetelmien, oppimateriaalien tai oppimisympäristön muuttamista eli kaikkia opetusjärjestelyjä koskeva asia (Ikonen & Virtanen 2007, 241) Opetuksessa on käytettävissä monia erilaisia tukitoimia, joilla oppilaan oppimista voidaan tukea. Ikonen & Virtasen (2007) mukaan opetustilat ja – tilanteet sisältävät useita haasteita ympäristön muuttamiseksi, kun oppilailla on oppimisvaikeuksia. Opettajien on ryhdyttävä haittojen poistamiseen mahdollistaakseen oppilaiden osallistumisen opetukseen.

2.2 Erityisen tuen järjestäminen

Oppilaan tukeminen on osa kaikkea kasvatusta, opetusta ja ohjausta. Opettaja arvioi ja antaa palautetta oppilaittensa kehittymisestä ja edistymisestä, havainnoi tuen tarpeita ja suunnittelee opetuksen ja oppimisympäristön sekä mahdolliset tukitoimet. Perustana on koko opetusryhmän voimavarojen ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen hyödyntäminen. Tuen tarpeen kasvaessa oppilaan tulee saada tehostettua tukea. (Perusopetuslaki 17§ 1 ja 2 mom. ja 17a§ 6/2010).

Tukikeinoina ovat oppimista ja koulunkäyntiä vaarantavien tekijöiden varhainen tunnistaminen, ohjaus, oppilashuollontuki, opetuksen eriyttäminen sekä yksilöllinen tuki, kuten tukiopeus. Perusopetuslaissa on edellä mainittujen tukimuotojen lisäksi määritelty oppilaan oikeus tarvittaessa maksuttomiin opetukseen osallistumiseen edellyttämiin avustaja- ja tulkintapalveluihin, erityisiin apuvälineisiin ja muihin opetuspalveluihin, sekä oppilashuoltoon. Näiden oppilaan oikeuksiin lukeutuvien tukimuotojen käyttöön otto ei välttämättä merkitse erityisen tuen päätöksen tekemistä oppilaalle. Opettajien mahdollisuus toteuttaa opetusta pari- tai tiimiopeuksena tehostaa eriyttämistä ja etenkin joustavien ryhmittelyjen käyttöä. Oppilashuolto tukee oleellisella tavalla oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeiden tunnistamisessa sekä tukitoimien suunnittelussa. (Ikonen & Krogerus 2009, 28)

Huoltajalla on ensisijainen kasvatusvastuu lapsesta. Siksi on tärkeää oppilaan tasa-arvoisen kasvun oppimisen kannalta luoda hyvä yhteistyö koulun henkilöstön ja kodin välille. Kodin ja koulun välinen yhteistyö tukee oppilaan sopeutumista kouluyhteisöön ja oppimista. Se tukee myös sitä moniammatillista yhteistyötä, jota tarvitaan monia opetus- ja tukipalveluita järjestettäessä. (Ikonen & Virtanen 2001, 46)

Laadukas perusopetus sekä mahdollisuus saada ohjausta ja tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin kaikkina työpäivinä on jokaisen oppilaan oikeus. Koulussa tulee ottaa huomioon kaikkien oppilaiden edellytykset ja tarpeet. Koulun toimintatapoja ja –kulttuuria kehitetään niin, että koulun aikuisten ja oppilaiden välistä sekä oppilaiden keskinäistä yhteistyötä ja yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää ja oppilaiden erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Välittäminen, huolenpito

ja myönteinen ilmapiiri kouluyhteisössä edistävät oppilaan kehitystä ja tukevat hyvää oppimista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011)

Jokaisen opettajan työhön sisältyy opetuksen ohella ohjauksellisia ja oppilashuollollisia tehtäviä. Koulunkäyntiin ja oppilaan hyvinvointiin liittyvä tuki rakennetaan yhteistyössä opettajien, oppilaan ja hänen huoltajansa ja tarvittaessa oppilashuollon palveluista vastaavan henkilöstön kanssa. Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittaessa tuen tarjoaminen liittyvät kaikkiin opetustilanteisiin. Opettajalla on vastuu sekä opetusryhmänsä että jokaisen oppilaan erilaisten lähtökohtien ja tarpeiden huomioonottamisessa opetuksessa (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011)

Kaikille oppilaille suunnatun tuen eli yleisen tuen ollessa riittämätöntä ei edetä suoraan erityisen tuen tasolle, vaan otetaan käyttöön tehostettu tuki. Se merkitsee voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista, siis tukitoimien määrällistä ja laadullista tehostamista. Usein tuen tarve on myös jatkuvampaa. (Ikonen & Krogerus 2009, 28). Tehostettu tuki on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin yleistä tukea jatkuvampaa, vahvempaa ja yksilöllisempää tukemista. Oppilas voi tällöin tarvita myös samanaikaisesti useita eri tukimuotoja. Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laaditun kirjallisen oppimissuunnitelman mukaisesti (Perusopetuslaki 17§ 1 ja 2 mom. ja 17a§ 6/2010).

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti (Perusopetuslaki 16a § 1 mom.) Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä. Ikonen & Krogeruksen (2009,28) mukaan tehostetun tuen aikana korostuu oppilaan tarve säännöllisiin osa-aikaisen erityisopetuksen ja oppilashuollon palveluihin. Oppilaalla saattaa olla myös tarve useaan tuen muotoon samanaikaisesti eli tukiopetuksen ja eriyttämisen lisäksi osa-aikaiseen erityisopetukseen ja yksilöllisiin oppilashuollollisiin palveluihin.

Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä oppilasta varten kokonaisuutena. Se on luonteeltaan kokonaisvaltaisempaa ja pitkäjänteisempää kuin eri tukitoimien käyttö

yleisen tuen aikana. Tehostetun tuen avulla tuetaan suunnitelmallisesti oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä ja pyritään samalla ehkäisemään ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011).

Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli oppilaan tilanteessa tapahtuu muutoksia, oppimissuunnitelmaa tarkistetaan vastaamaan oppilaan tuen tarvetta. Jos tehostettu tuki ei ole enää tarpeen, käsitellään tehostetun tuen päättäminen moniammatillisesti oppilashuoltoryhmässä tai muulla tavalla järjestettävässä oppilashuoltotyössä. Tämän jälkeen oppilas voi edelleen saada yleistä tukea (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011).

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta. Tehostetun tuen vaiheessa oppilaiden oppimääriä ei myöskään voida yksilöllistää. Sen sijaan osaaikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja joustavien opetusryhmien käytön sekä kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011) Tehostetun tuen vaiheessa tukitoimien järjestämisessä korostuu tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus. Oppilaalle onkin tällöin laadittava opetussuunnitelma, joka pohjautuu pedagogiseen arviointiin. (Ikonen & Krogerus 2009,29)

Pedagogisessa arviossa kuvataan

1. Oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
2. Oppilaan saama yleinen tuki, kuten yleisopetus ja arvio sen vaikutuksista
3. Oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
4. Arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla ratkaisuilla oppilasta tulisi tukea

Pedagogisen arvion ja oppimissuunnitelman laatimisessa vastuu prosessin käynnistämisessä kuuluu ensisijaisesti opetusryhmän vastuu opettajalle. (Ikonen &

Krogerus 2009,29) Oppilaan opettaja tai opettajat laativat kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa, ja etenkin silloin kun kyse on oppilaan hyvinvointiin ja kokonaiskehitykseen liittyvistä ongelmista, arvion laatimista käytetään myös muita asiantuntijoita. Yhteistyö oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa on tärkeitä sekä tarpeiden selvittämisen, että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään pedagogisena arvioon perustuen moniammatillisesti oppilashuoltoryhmässä tai muulla tavalla järjestettävässä moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Oppilashuollollisen käsittelyn jälkeen oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppilaalle laadittavaan oppimissuunnitelmaan (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011).

Mattila-Aallon (2004,12) mukaan erityisestuen tarve saattaa ilmetä vastakoulutyöskentelyssä vaadittavien taitojen puutteena. Erityinen tuki otetaan käyttöön, jos tehostettu tuki ei ole oppilaalle riittävää. Tämä todetaan moniammatillisesti laaditussa pedagogisessa selvityksessä, joka sisältää perustelut erityisen tuen päätökselle. (Ikonen & Krogerus 2009,29) Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta tuesta. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös. Oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, josta on käytävä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen (perusopetuslaki 17§ 1 ja 2 mom. ja 17a§ 6/2010).

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muilla tukitoimilla. Oppilaiden edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman, sairauden tai kasvuympäristöön liittyvien riskitekijöiden vuoksi. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä, siten kuin erityisen tuen päätöksessä on määrätty. Erityinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta sekä muista erityisopetuksen tukimuodoista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011).

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa sekä tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys (perusopetuslaki 17§ 3 mom. 6/2010 ja hallintolaki(434/2003) 34, 35 ja 36§)

Pedagogisen selvityksen laatimista varten opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii oppilaan opetuksesta vastaavilta selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä sekä moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä tehdyn selvityksen oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta. Selvitysten perusteella opetuksen järjestäjä tekee arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Näiden selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi (perusopetuslaki 17§ 3 mom. (6/2010)).

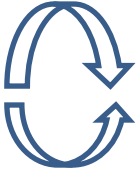
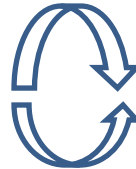
Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan.

1. Oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
2. Oppilaan saama tehostettu tuki
3. Oppimisen ja kehityksen eteneminen tehostetun tuen aikana
4. Oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
5. Arvio, siitä millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tukisi tukea
6. Perusteltu arvio siitä, tarvitseeko oppilas yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän

Tukijärjestelyt voivat sisältää mm. opetus- ja ohjaushenkilöstöön, avustajiin, opetusmenetelmiin ja työtapoihin, opiskelumenetelmiin sekä materiaaleihin ja välineisiin liittyviä tekijöitä. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011)

Kun oppilaalle on tehty pedagogisen selvityksen pohjalta erityisentuen päätös, tulee hänelle laatia henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS. HOJKSista ei jatkossa tehdä hallintopäätöstä, vaan HOJKS toimii puhtaasti pedagogisena työvälineenä. HOJKSin merkitys erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tavoitteiden ja tuen järjestämisen suunnittelun välineenä pysyy kuitenkin ennallaan, ja

velvoite sen tekemiseen erityistä tukea saaville oppilaille säilyy (Ikonen & Krogerus 2009,29)

Hyvä koulupäivä: laadukas perusopetus, kasvua ja kehitystä tukeva toimintakulttuuri, yhteisöllisyys, kodin ja koulun yhteistyö, turvallisuus				
Yleinen tuki		Tehostettu tuki		Eriytynen tuki
Lakisääteiset prosessit	Pedagoginen arvio	Oppimissuunnitelma	Pedagoginen selvitys	Eriytystuen päätös ja HOJKS
Opetuksen tuen suunnittelu:				
Oppimissuunnitelma (pakollinen)		Oppimissuunnitelma (pakollinen)		HOJKS
	Tukimuodot			
Eriyttäminen oppilaanohjaus oppilashuollon tuki tukiopetus osa-aikainen erityisopetus apuvälineet yms. avustajapalvelut ohjaus- ja tukipalvelut	Eriyttäminen oppilaanohjaus oppilashuollon tuki tukiopetus” osa-aikainen erityisopetus apuvälineet yms. avustajapalvelut ohjaus- ja tukipalvelut			Eriyttäminen oppilaanohjaus oppilashuollon tuki oppilashuollon tuki tukiopetus” osa-aikainen erityisopetus Eriytisopetus apuvälineet yms. avustajapalvelut ohjaus- ja tukipalvelut
Tuen järjestäminen: Joustavat ryhmittelyt, ryhmäkoko, samanaikaisopetus, tiimiopettajuus, tuki osana kerhotoimintaa sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa				

Kuvio 1. Tuen rakenne (Ikonen & Krogerus 2009, 31)

2.3 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS

Opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan esi-, perus- ja lisäopetuksen oppilaille voidaan laatia yksilöllisiä opetussuunnitelmia seuraavasti: Jokaiselle erityisopetukseen otetulle tai siirretylle oppilaalle tulee laatia opetuksen yksilöllisen järjestämisen tueksi henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). (Virtanen & Miettinen 2003,80) Henkilökohtainen opetussuunnitelma tarkoittaa oppimisen ja oppimaan ohjaamisen kokonaissuunnitelmaa yksittäiselle oppilaalle. Se on luonnollinen seuraus yksilöllistämisen ja henkilökohtaistamisen vaatimuksesta. (Ikonen 1998,185)

Opetussuunnitelma, joka sisältää opetussuunnitelman mukaiset tavoitteet ja sisällöt, on monimerkityksinen ja monitahoinen asiakirja. Opetussuunnitelmaa voidaan tarkastella suppeammassa ja laajemmassa merkityksessä. Suppeassa merkityksessä opetussuunnitelma tarkoittaa oppimistavoitteet määrittelevää suunnitelmaa. Laajassa merkityksessä se kattaa tavoitteiden ja sisältöjen lisäksi kaikki opetukseen vaikuttavat toimenpiteet, oppimiskokemukset, päätökset opetuksen järjestämisestä, opetusmenetelmät, oppimateriaalit, opetusvälineet, oppimisympäristön sekä seurannan ja arvioinnin. (Ikonen 2003,97)

Opetussuunnitelmat ovat erilaisia eri kouluissa sen mukaan, millainen oppilasjoukko kussakin koulussa on. Opetussuunnitelmassa on kaksi yleistä oppimäärää: oppiainejakoinen ja toiminta-alueiden mukainen. opetussuunnitelmaan tulee myös sisältyä selvitys erityisopetuksen järjestämisestä. Se opiskelevatko oppilaat eri laajuisen eli yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, ilmaistaan HOJKSissa. Niin opetussuunnitelmaa kuin yksilöllisiä suunnitelmia laadittaessa tarvitaan paikalliseen asiantuntijuuteen perustuvaa tavoitteiden ja sisältöjen määrittelyä sekä koulu- ja luokkakohtaisia ratkaisuja. (Ikonen 2003,99)

Perinteinen opetussuunnitelma-ajattelu jättää usein huomioimatta oppimisen yksilöllisten edellytysten merkityksen oppimiseen olennaisesti vaikuttavana tekijänä. Tämä on vakava puute, jos haluamme nähdä oppijan osana sitä todellista opetustapahtumaa, jossa hän rakentaa omaa ajatteluansa. Opetussuunnitelmassa ei tule ainoastaan ilmetä, että hyväksymme oppilaan kyvyn organisoida ja rakentaa itse

ajatteluaan, vaan sitä tulee myös korostaa. Olennaista on, että tätä kykyä voidaan harjoittaa ja oppilaan oppimista kehittää. (Ikonen 2003,98)

Ikonen & Virtanen (2001) mukaan erityisopetuksen eräs ongelma on se, että erityisluokkien oppilasaines on hyvin heterogeenistä. Mitä suuremmat kehitystason erot ovat, sitä suuremmaksi tämä ongelma muodostuu. Käytännössä lähitavoitteet määritellään myös erityisopetuksessa usein koko oppilasryhmälle keskimääräistä oppilasta silmällä pitäen. Keskimääräisyys ei kuitenkaan auta opettajaa arvioimaan yksilöllisiä tavoitteita, vaan jokainen oppilas on tunnettava yksilönä. Luotettavan pedagogisen diagnoosivälineen kehittäminen onkin ensiarvoisen tärkeää sekä oppilaan arvioinnin että opetussuunnitelman jatkuvan kehittämisen kannalta

Kun oppilaalle on tehty pedagogisen selvityksen pohjalta erityisentuen päätös, tulee hänelle laatia henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS, HOJKSista ei jatkossa tehdä hallintopäätöstä, vaan HOJKS toimii puhtaasti pedagogisena työvälineenä HOJKSin merkitys erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tavoitteiden ja tuen järjestämisen suunnittelun välineenä pysyy kuitenkin. HOJKS on kirjallinen dokumentti, jonka laadinnassa ovat mukana vähintään oppilaan huoltajat ja opettaja. Koska perusopetuslaki ja opetussuunnitelman perusteet edellyttävät, että huoltajat osallistuvat HOJKSin laatimiseen, on tärkeää, että opettajat ja muut lapsen ja nuoren kasvatukseen ja opetukseen osallistuvat ammattilaiset rohkaisevat vanhempia osallisuuteen oman lapsensa asioissa. Erityistä tukea tarvitsevaa lasta lähinnä olevien aikuisten sekä vanhempien että opettajien mahdollisuudet tukea lasta ovat parhaimmat, koska he toimivat yhteistyössä päivittäin. (Ikonen & Ojala 2001, 80)

HOJKS sisältää varsin paljon tietoa opiskelijan opinnoista, opintojen ohjauksesta ja tukitoimista. Se toimii nykyistä laajemmin erityisopiskelijan opintojen ja elämänsuunnittelun välineenä (Lämsä 2007, 293)

3 Kehityshankkeen toteuttaminen

Kehityshanke alkoi elokuussa 2010. Keskusteltuani koulumme kahden erityisopettajan kanssa tulimme loppupäätelmään, että uuden vuonna 2011 voimaan tulevan opetussuunnitelman myötä pedagogisen selvityksen tekemiseen tarvitaan kouluumme työkalu. Päätin tehdä kehityshankkeenani Lemmin koulukeskukselle pedagogisen arvioinnin kaavakkeen. Aloitin kirjallisuuteen perehtymisen ja samalla seurasin uuden opetussuunnitelman kehittymistä. Eri viestimissä on keskusteltu syksyn 2010 aikana uuden opetussuunnitelman prosessista.

Syksyn 2010 aikana keskustelin useaan otteeseen koulumme tarpeesta ja erityisopettajien näkemyksistä siitä, millainen työkalu olisi tarpeellinen ja käytännöllinen sekä toimiva. Koulumaailmassa on olemassa useita erilaisia ja erimittaisia pedagogisen arvioinnin lomakkeita, mutta erityisopettajien mielestä ne eivät sellaisenaan olleet sopivia ja käyttökelpoisia koulumme käyttöön. Useissa pedagogisen arvioinnin valmiissa lomakkeissa oli niin monta sivua kysymyksiä, joita opettajan täytyy täyttää, että ne ovat raskaita täyttää ja samalla hitaita ja työläitä.

Loppusyksyn 2010 ja alkuvuoden 2011 aika oli lomakkeen kehittämisen prosessin aikaa. Tammi-helmikuussa lomake oli kokeiltavana Lemmin koulukeskuksessa. Erityisopettajien palautteen pohjalta tein tarvittavat muutokset. Samalla kun kehitin pedagogisen selvityksen lomaketta tutustuin aiheesta kirjoitettuun teoriaan ja kokosin teoriapohjaa kehittämishankkeelle.

Joulukuun lopulla oli ensimmäinen lomakkeen versio valmis erityisopettajien kommentoitavaksi. Haastattelin tammikuun alussa 2011 erityisopettajia. Haastattelu kysymyksiä olivat: Mitkä asiat ovat lomakkeessa tärkeitä? mitä muutoksia lomakkeeseen tarvitaan? Onko joku osio hyvä / mitä muutoksia lomakkeeseen tulisi tehdä?

Erityisopettajilta sain kommentteina edellä mainittuihin kysymyksiin seuraavia asioita. Kohtaan yksi eli oppimisen ja koulunkäynnin tilanne, jossa oli taulukkona koulussa opeteltavia oppiaineita ja taulukossa oli arvioinnit 4-10. Opettajien kommentit olivat,

että taulukon asteikkona ei tarvitse olla numeraalinen, koska opettajilla on käytettävissä oppilaiden todistukset, jossa näkyy numeraalinen arvostelu. Kommenttien perusteella muutin taulukkoon seuraavat asiat. Muutin numeraalisen arvostelun muotoon, ei vaikeuksia, vähäisiä vaikeuksia, toistuvia vaikeuksia, käytös ja huomioitavaa.

Toisena kohtana lomakkeessa on oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista. Tämä taulukko oli laadittu erityisopettajien mielestä hyvin ja se sopi sellaisenaan koulumme käyttöön. Taulukossa merkitään rastilla ne kohdat, joissa oppilas on saanut yleistä tukea sekä plus (+) tai miinus (-) sen mukaan kuinka yleinen tuki on vaikuttanut oppilaan koulunkäyntiin ja oppimiseen.

Kolmantena kohtana on ollut koko ajan oppilaan oppimisvalmiudet ja erityistarpeet. Taulukko on ollut samanlainen kokoajan, mutta arviointi oli aluksi asteikolla huono, kohtalainen, hyvä ja erinomainen. Erityisopettajien kommentit olivat sellaiset, että sanaa huono ei ole hyvä käyttää lomakkeessa. Seuraavaan lomakkeen versioon muutin arvioinnin nykyiseen muotoon eli arvioinnin kohta kolme on nyt muodossa; ei tarvitse tukea, tarvitsee tukea hieman ja tarvitsee tukea paljon

Kohdassa neljä, tukijärjestelyt, joilla oppilasta voisi jatkossa tukea on kolmekymmentä erilaista tukimuotoa, joilla oppilasta voidaan tukea. Taulukkoon laitetaan rasti kohtaan, joka on oppilaalle sopiva tuen muoto. Tämä taulukko oli ensimmäisessä versiossa lyhyt, mutta Lemminkäisen kunnan opetussuunnitelmassa olleet yleinen tuki, erityinen tuki ja tehostettutuki kaavioissa (liitteet 1, 2 ja 3) olevat tuen keinot antoivat taulukkoon lisää erilaisia tuen vaihtoehtoja.

4 Pedagoginen arvio

Opetushallituksen julkaisema perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset määrittelevät sen, mitä pedagogisen arvioinnin tehostettua tukea varten tulee sisältää. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset määrittelevät seuraavasti; Pedagogisessa arviossa kuvataan: Oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena. Oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista. Oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet. Arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea.

Yhteistyössä Lemin koulukeskuksen kahden erityisopettajan kanssa määrittelimme, että kehitettävän lomakkeen tulisi olla maksimissaan kaksisivuinen. Seuraavassa lomakkeen kohdat tarkemmin esiteltynä.

Oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena lomakkeessa ensimmäisenä kohtana on oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena.

Lomakkeeseen tulee taulukkomuodossa kartoitus opiskeltavista aineista. Taulukossa 1 on oppiaineet, joita oppilaat opiskelevat koulussa. Arviointi asteikko on: Ei vaikeuksia, vähäisiä vaikeuksia, toistuvia vaikeuksia, käytös ja huomioitavaa. Kyseiseen taulukkoon opettaja merkitsee oppilaan koulunkäynnin sen hetkistä tilannetta mahdollisimman kattavasti.

Taulukko1 Opiskeltavat aineet ja niissä pärjääminen

	Ei vaikeuksia	Vähäisiä vaikeuksia	Toistuvia vaikeuksia	Käytös	Huomioitavaa
Äidinkieli					
Matematiikka					
Englanti					
Ruotsi					
Uskonto					
Historia					
Ympäristöoppi					
Biologia					
Maantieto					
Fysiikka					
Kemia					
Kuvataide					
Kotitalous					
Musiikki					
Käsityöt					
Liikunta					
Terveystieto					

Oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista taulukossa 2 opettaja kartoittaa mitä yleistä tukea oppilas on tähän asti saanut. Taulukkoon merkitään rastilla, jos oppilasta on tuettu jo jollakin tavalla, samalla nähdään mitä tuki mahdollisuuksia on käyttämättä.

Taulukko 2 Oppilaan saama yleinen tuki

		+/-			+/-
Kodin ja koulun yhteistyö			Tukiopetus		
Koulunkäyntiavustaja			Samanaikaisopetus		
Kuraattorintuki			Lisäajan käyttö kokeissa		
Istumapaikka lähellä opettajaa			Laaja-alainen erityisopetus		
Istumapaikka kaukana häiriötekijöistä			Tehtävien eriyttäminen		
Avustajan/ opettajan tuki kokeessa			Suullisten kokeiden käyttö		
Läksyviikon päivittäinen käyttö			keskusteltu oppilaan kanssa		
Läksyjen kertaaminen ennen tunnin päättymistä			Palkkioiden sovittu ja järjestelmällinen käyttö		
Tehtävälistan käyttö luokassa			apuvälineet yms		
yhteydenotto koulupsykologiin			käynnit terveydenhoitajalla		
Muita toimenpiteitä			Eriytetty kirja ja tehtävät		
Kokeen kysymykset etukäteen			Kokeessa vähemmän kysymyksiä		

Oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet taulukossa 3 opettaja kirjaa ylös oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet. Taulukossa arviointiasteikkona on oppilas ei tarvitse tukea em. asiassa, tarvitsee tukea hieman sekä tarvitsee tukea paljon.

Taulukko 3 Oppilaan oppimisvalmiudet ja erityistarpeet

	Ei tarvitse tukea	Tarvitsee tukea hieman	Tarvitsee tukea paljon		
Motivaatio ja asenne opiskeluun					
Uuden asian oppiminen					
Menestyminen läksyjien kuulustelussa					
Menestyminen kokeissa					
Tehtäviin keskittyminen					
Työskentely oppitunneilla					
Oma-aloitteisuus					
Kotiläksyt					
Yhteistyö oppilaskaverien kanssa					
Yhteistyö opettajien kanssa					
Työvälineiden asiallinen käyttö					
Taito työskennellä vastuullisesti					
Käyttäytyminen oppitunneilla					
Käyttäytyminen välitunneilla					

Arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea

Taulukossa 4 kartoitetaan sitä millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea, että jatkossa oppilas saisi tarvitsemansa tuen ja oppiminen sujuisi suunnitellusti. Taulukossa 4 on samoja asioita kuin taulukossa 2. Tässä osiossa on tärkeää huomata, että tarvittavat toimenpiteet oppimisen tukemiseksi saadaan selvitettyä.

Taulukko 4 Tukijärjestelyt, joilla oppilasta voisi jatkossa tukea

Lisätyt työskentelytauat		Laaja-alainen erityisopetus	
Apumateriaalin käyttö		Säännöllinen palaute	
Tukiopetus		Tehtävien eriyttäminen	
Suullisten kokeiden käyttö		Opetusryhmän vaihtaminen	
Läksyjen kertaaminen ennen tunnin päättymistä		Palkkioiden sovittu ja järjestelmällinen käyttö	
Kodin ja koulun yhteistyö		Samanaikaisopetus	
Koulunkäyntiavustaja		Lisäajan käyttö kokeissa	
Kuraattorintuki		käynnit terveydenhoitajalla	
Istumapaikka lähellä opettajaa		Eriytetty kirja ja tehtävät	
Istumapaikka kaukana häiriötekijöistä		yhteydenotto koulupsykologiin	
Avustajan/ opettajan tuki kokeessa		keskusteltu oppilaan kanssa	
Läksyvihkon päivittäinen käyttö		Kokeessa vähemmän kysymyksiä	
Kokeen kysymykset etukäteen		Toimintaohjeiden pilkkominen ja yksinkertaistaminen	
Tehtävälistan käyttö luokassa		Apuvälineet yms	
Muita toimenpiteitä			

5 Johtopäätökset ja pohdinta

1.1.2011 voimaan tulleen perusopetuslain myötä kaikissa perusopetuksen yksiköissä tulee muutoksia totuttuihin toimintatapoihin. Omassa työpaikassani Lemminkäskoulukeskuksessa muutosten tarpeellisuuteen varauduttiin ennakolta. Yksi ennakoimisen muoto on se, että pedagogisen arvioinnin lomakkeen tarpeellisuudesta oltiin tietoisia. Tämä Tampereen opettajakorkeakoulun pedagogisten opintojen kehittämistyö on ollut vastaamassa yhteen tärkeään muutokseen, jonka laki sai aikaan.

Eri kouluilla on monia erilaisia ja erinomaisia pedagogisen arvioinnin lomakkeita jo valmiina, mutta päätimme yhdessä koulumme erityisopettajien kanssa, että oma koulumme tarvitsisi oman lomakkeen pedagogista arviointia varten. Hankkeen aikana olen tutustunut useiden eri kirjoittajien ja pedagogien kirjoittamiin kirjoihin erilaisista oppimisvaikeuksista, oppimisesta yleensä, opettamisesta sekä monista muista oppimiseen ja opettamiseen liittyvistä ilmiöistä. Yhteistä kaikille kirjoille on ollut se, että kaikissa niissä pyritään oppilaan parhaaseen. Uusi laki velvoittaa opettajat huomioimaan aiempaa paremmin erilaiset oppijat, joita on jokaisessa koulussa. Erilaisuus on rikkaus, joka on osattava nähdä kouluissa positiivisena asiana. Jokainen oppija oppii omien vahvuksiensa kautta ja oppimisessa on osattava vahvistaa myös heikkouksia.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS on ollut aiemmin se työkalu, josta on lähdetty liikkeelle, kun on huomattu oppimisessa olevan ongelmia. HOJKS on vaatinut melko raskaan toteutuksen psykologin arviointeineen. Nykyisessä mallissa oppilaalle voidaan (aiemminkin on voinut) antaa eritasoista tukea alkaen yleisestä tuesta, jonka tuen piiriin kaikki oppilaat kuuluvat. Erityisen tuen piirissä oppilaille annetaan lisää tukea verrattuna yleiseen tukeen. Nykyisessä mallissa tehostetun tuen piiriin siirtyessä oppilaalle tehdään HOJKS. Uuden lain mukaan oppilaalle saadaan annettua aiempaa tehokkaammin lisätukea tarvittaessa aiempaa joustavammin. Oppilas voi myös liikkua tuen tarpeen vaihdellessa eri tukien välillä joustavasti. Jos oppilas on ollut erityisen tuen piirissä ja oppimistulokset ja oppiminen paranevat oppilas voidaan helposti ja luontevasti siirtää takaisin yleisen tuen piiriin ja katsoa pärjääkö oppilas pienemmällä tuella.

Kehittämishanke on ollut tärkeä oppimisen paikka minulle. Olen hakenut ja löytänyt paljon tietoa erilaisista oppijoista, erilaisista oppimistavoista ja siitä, kuinka erilaiset oppijat voidaan ottaa huomioon perusopetuksessa. Kehittämishankkeen kuluessa oma halu kohdata erilaiset oppijat omina persooninaan on voimistunut. Vaikka kehittämishankkeeni kohdistuu perusopetukseen, on jatko-opintojen kannalta tärkeää huomata, että oppilaat saattavat tarvita erityistä tukea myös lukiossa, ammattiopinnoissa sekä muussa jatko-opiskelussa.

Uskon vahvasti, että tietämyksen lisääntyminen erityisen tuen järjestämisestä auttaa omassa opettajuudessani. Luulen, että siemen on kylvetty ammatillisen erityisopetuksen opiskelun suuntaan. Jatkossa haluan lisätä omaa ja työpaikkani tietämystä erilaisista oppijoista sekä opiskella aiheesta lisää.

Lähteet

- Fadjukoff P 2001. Yksilöllinen oppimateriaali HOJKS:n tukena. HOJKS erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Toim. Ikonen O, Virtanen P. Gummeruksen kirjapaino Jyväskylä
- Hintikka A-M 2000. (toim.). Erilaisesta oppijasta erinomaiseksi oppijaksi. Kokemuksia erilaisesta opettamisesta ja erilaisesta oppimisesta. Gummeruksen kirjapaino oy. Jyväskylä
- Hirsjärvi S, Remes P, Sajavaara P 2007. Tutki ja kirjoita. Kustannus osakeyhtiö Tammi. Helsinki
- Ikonen O (toim.) 1993. Erilainen oppija 2. Erityisopetuksessa kehitettyjä arviointi- ja opetusmenetelmiä. WSOY:n graafiset laitokset. Juva
- Ikonen O 2000. Oppimisvalmiudet ja opetus. PK -kustannus. Helsinki
- Ikonen O (toim.) 1998. Kehitysvammaisten opetus, mitä ja miten? Hakapaino oy. Helsinki
- Ikonen O ja Krogerus A (toim.) 2009. Ainutkertainen oppija - erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen. WS Bookwell oy. Juva
- Ikonen O, Ojala T 2001. Vanhemmat ja HOJKS. HOJKS erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Toim. Ikonen O, Virtanen P. Gummeruksen kirjapaino. Jyväskylä
- Ikonen O ja Virtanen P (toim.) 2001. HOJKS erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Gummeruksen kirjapaino. Jyväskylä

Ikonen O ja Virtanen P (toim). 2003. HOJKS 2 yksilölliset opetussuunnitelmat ja opetus. PS-kustannus. Juva

Ikonen O ja Virtanen P (toim.) 2007. Erilainen oppija - yhteiseen kouluun. WS Bookwell oy. Juva

Jahnukainen M 2001 (toim.) Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. WS Bookwell oy. Juva

Korkeamäki J. 2010. Aikuisten oppimisvaikeudet. Näkökulmia selviytymiseen. Kuntoutussäätiö. Helsinki

Kuorelahti M 2000. Sopeutumattomien luokkamuotoisen erityisopetuksen tuloksellisuus. Jyväskylän yliopisto

Leinonen A, Mattila-Aalto M 2004. Esteettömään osallistumiseen - koulunkäynnin tukemisen ja ohjauksen opas. Ylöjärvi

Luukkainen O. 2005. Opettajan matkakirja tulevaan. PK –kustannus. Juva

Lämsä A-L 2007. HOJKS erityisopiskelijan opintojen ja elämän suunnittelun välineenä. Erilainen oppija- yhteiseen kouluun. Toim Ikonen O ja Virtanen P.WS Bookwell oy. Juva

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:47. Erityisopetuksen strategia. Yliopistopaino

Perusopetuslaki 30/2010

Perusopetuslaki(628/1998) 3§ 2 mom.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2011. Opetushallitus

Raina L & Haapaniemi R 2007. Yhteisöllinen pedagogia. AS Pakett. Tallinna

Pedagoginen arvio

Liite 1/1

Oppilas _____ Luokka _____ Pvm _____

Opettaja _____

Aine(et) _____

1. Oppimisen ja koulunkäynnin tilanne

Arvioi oppilaan taitoa, osaamista ja oppimista eri aineissa

(Miten oppilas on edistynyt tukitoimien avulla eri oppiaineista?)

Arvioi myös käyttäytyminen oppitunnilla; jos on vaikeuksia, merkitse rasti)

	Ei vaikeuksia	Vähäisiä vaikeuksia	Toistuvia vaikeuksia	Käytös	Huomioitavaa
Äidinkieli					
Matematiikka					
Englanti					
Ruotsi					
Uskonto					
Historia					
Ympäristöoppi					
Biologia					
Maantieto					
Fysiikka					
Kemia					
Kuvataide					
Kotitalous					
Musiikki					
Käsityöt					
Liikunta					
Terveystieto					

2. Oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista

Kodin ja koulun yhteistyö	Tukiopetus	
Koulunkäyntiavustaja	Samanaikaisopetus	
Kuraattorintuki	Lisääajan käyttö kokeissa	
Istumapaikka lähellä opettajaa	Laaja-alainen erityisopetus	
Istumapaikka kaukana häiriötekijöistä	Tehtävien eriyttäminen	
Avustajan/ opettajan tuki kokeessa	Suullisten kokeiden käyttö	
Läksyvihkon päivittäinen käyttö	keskusteltu oppilaan kanssa	
Läksyen kertaaminen ennen tunnin päättymistä	Palkkioiden sovittu ja järjestelmällinen käyttö	
Tehtävälistan käyttö luokassa	apuvälineet yms	
yhteydenotto koulupsykologiin	käynnit terveydenhoitajalla	
Muita toimenpiteitä	Eriytetty kirja ja tehtävät	
Kokeen kysymykset etukäteen	Kokeessa vähemmän kysymyksiä	

Muuta (esim. testauksia, diagnoosit, tuki- ja erityisopetuksenmäärä)

3. Oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet

Liite 1/2

	Ei tarvitse tukea	Tarvitsee hieman tukea	Tarvitsee paljon tukea	
Motivaatio ja asenne opiskeluun				
Uuden asian oppiminen				
Menestyminen läksyjien kuulustelussa				
Menestyminen kokeissa				
Tehtäviin keskittyminen				
Työskentely oppitunneilla				
Oma-aloitteisuus				
Kotiläksyt				
Yhteistyö oppilaskaverien kanssa				
Yhteistyö opettajien kanssa				
Työvälineiden asiallinen käyttö				
Taito työskennellä vastuullisesti				
Käyttäytyminen oppitunneilla				
Käyttäytyminen välitunneilla				

4. Tukijärjestelyt, joilla oppilasta voisi jatkossa tukea

Lisätyt työskentelytauat		Laaja-alainen erityisopetus	
Apumateriaalin käyttö		Resurssiopettajan käyttö	
Tukiopetus		Tehtävien eriyttäminen	
Suullisten kokeiden käyttö		Opetusryhmän vaihtaminen	
Läksyjien kertaaminen ennen tunnin päättymistä		Palkkioiden sovittu ja järjestelmällinen käyttö	
Kuntoutuspalvelut		Vapautus oppiaineesta	
Kodin ja koulun yhteistyö		Samanaikaisopetus	
Koulunkäyntiavustaja		Lisäajan käyttö kokeissa	
Kuraattorintuki		käynnit terveydenhoitajalla	
Istumapaikka lähellä opettajaa		Eriytetty kirja ja tehtävät	
Istumapaikka kaukana häiriötekijöistä		yhteydenotto koulupsykologiin	
Avustajan/ opettajan tuki kokeessa		keskusteltu oppilaan kanssa	
Läksyvihkon päivittäinen käyttö		Kokeessa vähemmän kysymyksiä	
opetus pienryhmässä Savitaipaleella tai Lappeenrannassa		Toimintaohjeiden pilkkominen ja yksinkertaistaminen	
Tehtävälistan käyttö luokassa		apuvälineet yms	
Muita toimenpiteitä		Henkilökohtainen palaute ja arviointi	
Kokeen kysymykset etukäteen		Oppilashuollon tuki	
Oppilaan ohjaus		Oppimissuunnitelma	
Pidennetty oppipalvelullisuus		järjestää opetus toiminta-alueittain	
yksilöllistää yhden tai useamman oppiaineen oppimäärää			

Lemillä _____

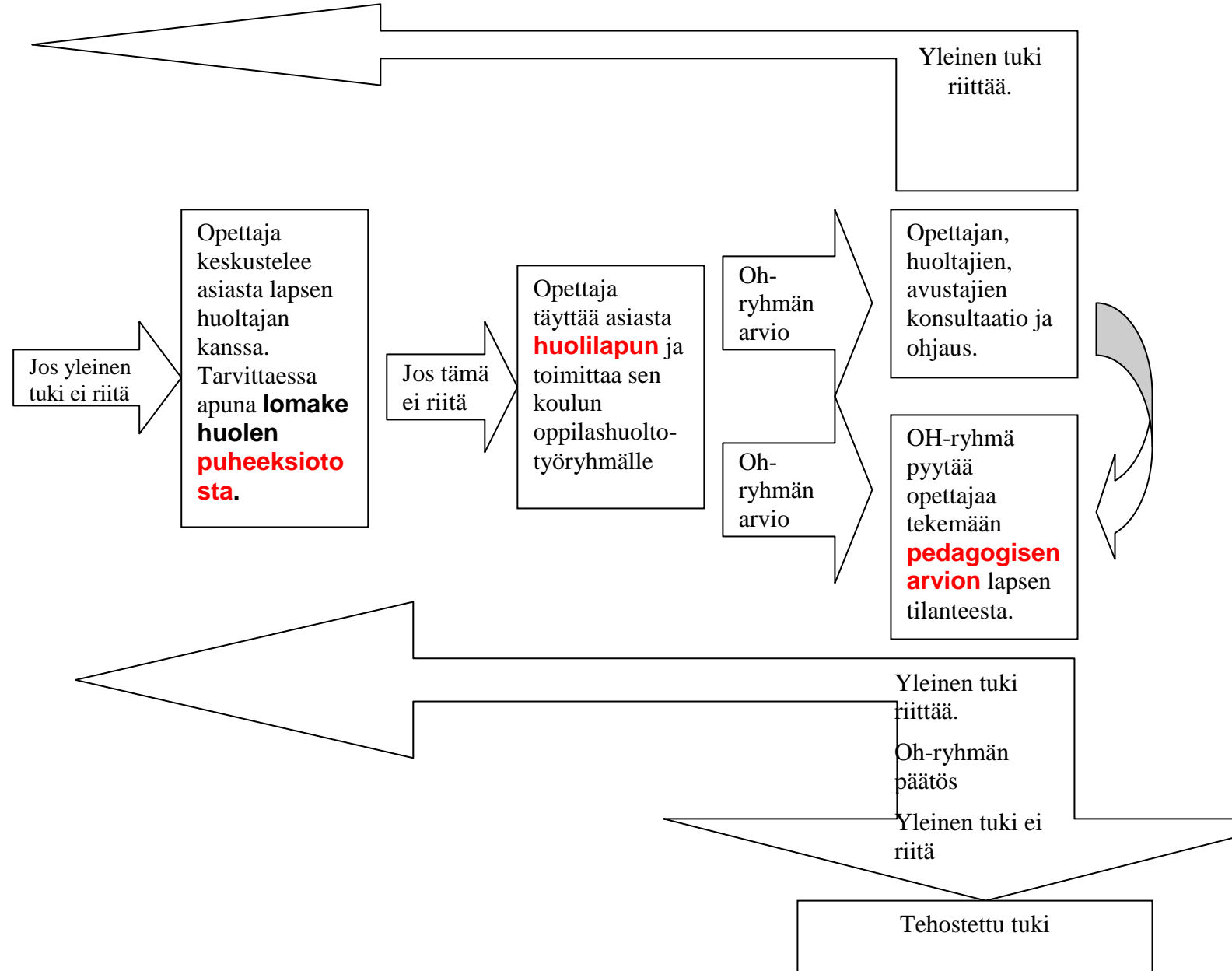
Opettaja _____

Jokaiselle lapselle annettava yleinen tuki on osa kaikkea kasvatusta ja opetusta.

Sen tehtävänä on lapsen tukeminen tavoitteiden saavuttamisessa.

Keinoina ovat esim:

- oppimaan ohjaaminen
- henkilökohtainen palaute ja arviointi
- oppimista ja oppilaan muuta kehitystä haittaavien tekijöiden varhainen tunnistaminen
- kodin ja koulun yhteistyö
- oppilashuollon ennalta ehkäisevä tuki
- oppilaan ohjaus
- oppilaiden erilaisia tarpeita vastaavat opetusjärjestelyt
- eriyttäminen
- joustava ryhmittely
- opetuksen eriyttäminen
- tukiopetus
- erityisopettajan konsultaatio
- samanaikaisopetus
- resurssiopettajan käyttö
- osa-aikainen erityisopetus
- avustajan käyttö
- apuvälineet
- oppimissuunnitelma

(Lemin opetussuunnitelma)

Erityinen tuki Lemin kunnan esi- ja perusopetuksessa

Moniammatillinen yhteistyönä laadittu **pedagoginen selvitys**

Koulun rehtori tai johtaja tekee **erityisen tuen päätöksen**, joka on hallinnollinen asiakirja.

Lapsen opettajat laativat yhdessä lapsen ja tämän huoltajan kanssa **henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS)**

Erityisen tuen aikana lapsella on käytettävissään erityisopetuksen lisäksi kaikki muut perusopetuksen tukimuodot.

Niiden lisäksi on mahdollista:

- tehostaa oppilashuoltotyötä
- lisätä moniammatillisuutta esim. hyödyntämällä erilaisia kuntoutuspalveluita
- yksilöllistää yhden tai useamman oppiaineen oppimäärää
- vapauttaa oppilas tietyn oppiaineen opetuksesta
- pidentää oppivelvollisuutta
- oppiainejaon sijasta järjestää opetus toiminta-alueittain
- järjestää opetus lähikoulun sijasta pienryhmässä Savitaipaleella tai Lappeenrannassa

Erityisen tuen päätös tarkastetaan tarvittaessa, vähintään toisen ja kuudennen luokan keväällä.

Jatketaan erityistä tukea

HOJKS päivitetään kerran vuodessa. HOJKS:n päivitykseen osallistuvat lapsen ja hänen huoltajiensa lisäksi opettajat ja muut tarvittavat asiantuntijat.

OH-ryhmän suosituksesta rehtori / koulunjohtaja purkaa erityisen tuen päätöksen ja lapsi siirtyy tehostettuun tai yleiseen tukeen

Tehostettu tuki Lemin kunnan esi- ja perusopetuksessa (Lemin opetussuunnitelma)

